

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

PROCEDURAL PROPERTIES OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Воробей П.А., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0003-2470-1920

Тильчик В.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-5964-3439

Флоростяний А.В., доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-8683-488X

Актуальність теми статті зумовлена тим, що на ґрунтовність проведених досліджень, окремі питання проблематики кримінального процесуального доказування потребують подальшого дослідження, що повною мірою стосується процесуальних властивостей доказів.

Актуальність зазначеної проблематики зумовила постановку як мети статті виокремлення системи процесуальних властивостей доказів у кримінальному провадженні та визначення змісту кожної з них.

Розкрито законодавчий підхід до визначення системи процесуальних властивостей доказів у кримінальному провадженні, відповідно до якого виокремлюється чотири процесуальні властивості доказів: 1) належність; 2) допустимість; 3) достовірність; 4) достатність і взаємозв'язок. Проаналізовано доктринальні підходи стосовно визначення системи процесуальних властивостей доказів і висловлено підтримку позиції вчених, які піддають критиці додаткове, порівняно із законодавчим підходом, виокремлення їх кількості.

Розкрито поняття належності доказів як їх процесуальною властивістю, що відображає зв'язок змісту доказів із предметом доказування у кримінальному провадженні. Визначено допустимість доказів як їх процесуальну властивість, що відображає процесуальну форму отримання доказів. Наведено поняття достовірності доказів як їх процесуальної властивості, що характеризує зміст доказів з точки зору відповідності об'єктивній дійсності. Визначено достатність доказів та їх взаємозв'язок як їх системну процесуальну властивість, яка притаманна системі доказів, наявній на момент ухвалення відповідного процесуального рішення.

За результатами проведеного дослідження здійснено авторське узагальнення системи процесуальних властивостей, притаманних доказам. Обґрунтовано, що Виокремлення наведених процесуальних властивостей, закріплених законодавцем у ч. 1 ст. 94 КПК України, є достатнім для забезпечення вичерпної характеристики доказів з точки зору придатності використання у кримінальному провадженні для ухвалення відповідних процесуальних рішень.

Ключові слова: кримінальне провадження, доказування, докази, процесуальні властивості доказів, належність доказів, допустимість доказів, достовірність доказів, достатність доказів.

The relevance of the topic of the article is due to the fact that, based on the thoroughness of the studies conducted, certain issues of criminal procedural evidence require further research which fully relates to the procedural properties of evidence.

The relevance of this issue has led the author to set as the purpose of the article the allocation of the system of procedural properties of evidence in criminal proceedings and determination of the content of each of them.

The author reveals the legislative approach to defining the system of procedural properties of evidence in criminal proceedings, according to which four procedural properties of evidence are distinguished: 1) relevance; 2) admissibility; 3) reliability; 4) sufficiency and interrelation. The author analyzes the doctrinal approaches to defining the system of procedural properties of evidence and expresses support for the position of scholars who criticize the additional number of such properties compared to the legislative approach.

The author reveals the concept of relevance of evidence as its procedural property which reflects the connection between the content of evidence and the subject matter of proof in criminal proceedings. The author defines admissibility of evidence as its procedural property which reflects the procedural form of obtaining evidence. The concept of reliability of evidence as its procedural property which characterizes the content of evidence in terms of its correspondence to objective reality is presented. The author defines sufficiency of evidence and its interrelation as a systemic procedural property which is inherent in the system of evidence available at the time of making the relevant procedural decision.

Based on the results of the study, the author makes an author's generalization of the system of procedural properties inherent in evidence. It is substantiated that the allocation of these procedural properties enshrined by the legislator in Part 1 of Article 94 of the CPC of Ukraine is sufficient to ensure an exhaustive characterization of evidence in terms of its suitability for use in criminal proceedings for making relevant procedural decisions.

Key words: criminal proceedings, proving, evidence, procedural properties of evidence, relevance of evidence, admissibility of evidence, reliability of evidence, sufficiency of evidence.

Постановка проблеми. Доказування у кримінальному провадженні, здійснюється за допомогою кримінального процесуального доказування. Згідно з ч. 2 ст. 91 КПК України, доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [1]. У ході як перевірки доказів, так і їх оцінки

суб'єктом доказування встановлюються процесуальні властивості доказів, відповідність яким забезпечує можливість використання відомостей про факти у кримінальному процесуальному доказуванні, в першу чергу, шляхом покладення в основу відповідних процесуальних рішень, ухвалення яких передбачає здійснення оцінки доказів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До розкриття проблематики кримінального процесуального доказування звертаються В.В. Вапнярчук, І.В. Гловюк, Д.В. Давидова, О.В. Капліна, С.О. Ковальчук, С.А. Крушинський, М.А. Погорецький, Р.М. Шехавцов, М.С. Шумило, О.Г. Шило та інші вітчизняні вчені. Значна кількість наукових розвідок зазначених та інших науковців присвячена розкриттю як теоретичних аспектів цієї проблематики у частині визначення поняття та структури кримінального процесуального доказування, поняття та видів доказів, так і її практичних аспектів, пов'язаних зі збиранням, перевіркою, оцінкою та використанням доказів у кримінальному провадженні. Незважаючи на ґрунтовність проведених досліджень, окремі питання проблематики кримінального процесуального доказування потребують подальшого дослідження, що повною мірою стосується процесуальних властивостей доказів.

Метою статті є виокремлення системи процесуальних властивостей доказів у кримінальному провадженні та визначення змісту кожної з них.

Виклад основного матеріалу. У цілому система процесуальних властивостей доказів у кримінальному провадженні визначається законодавцем у ч. 1 ст. 94 КПК України, згідно з якою слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення [1]. Відповідно, законодавець виокремлює чотири процесуальні властивості доказів: 1) належність; 2) допустимість; 3) достовірність; 4) достатність і взаємозв'язок доказів. При цьому належність, допустимість і достовірність є індивідуальними процесуальними властивостями доказів, оскільки підлягають встановленню суб'єктом доказування стосовно кожного з них, а достатність і взаємозв'язок – системною процесуальною властивістю, оскільки встановлюється стосовно сукупності доказів, наявної на момент ухвалення відповідного процесуального рішення.

У цілому зазначені процесуальні властивості доказів використовуються переважно більшістю вчених у ході визначення їх системи [2, с. 184; 3, с. 80; 4, с. 77]. Натомість, інші вчені, в межах відстоюваних ними підходів, виокремлюють від п'яти до десяти процесуальних властивостей доказів, додатково виокремлюючи в їх системі, зокрема, такі: доброякісність [5, с. 108], значимість [6, с. 290], законність [7, с. 135-136], придатність, силу, переконливість і повноту [8, с. 13]. Водночас, заслуговує на підтримку позиція С.О. Ковальчука, який відзначає, що «інші риси доказів, які вченими пропонуються відносити до числа їх процесуальних властивостей, або охоплюються належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю доказів (наприклад, доброякісність і законність доказів охоплюються змістом їх допустимості), або взагалі не можуть бути віднесені до процесуальних властивостей доказів (наприклад, значимість не може розглядатися в якості невід'ємної та характерної властивості доказів, оскільки її наявність не впливає на визнання конкретних фактичних даних доказом та їх використання під час кримінального процесуального доказування)» [9, с. 178].

Належність доказів є їх процесуальною властивістю, що відображає зв'язок змісту доказів із предметом доказування у кримінальному провадженні. У цілому коло обставин, які його становлять, визначено в ч. 1 ст. 91 КПК України, відповідно до якої у кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення,

форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [1].

Натомість, поряд із встановленням обставин, які становлять предмет доказування у кримінальному провадженні, законодавець звертає увагу на можливість з'ясування за допомогою належних доказів інших обставин. Так, у ст. 85 КПК України він закріплює, що належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів [1]. На підставі аналізу змісту ст. 85 КПК України Г.Р. Крет здійснює поділ обставин, які становлять предмет доказування у кримінальному провадженні, «на три групи: 1) обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 2) інші обставини, які мають значення для кримінального провадження; 3) обставини, що підтверджують достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів» [10, с. 184]. Відповідно, перша група обставин відображає загальний предмет доказування у кримінальному провадженні, друга – особливий, а третя – конкретний (локальний).

Допустимість доказів є їх процесуальною властивістю, що відображає процесуальну форму отримання доказів. Із точки зору законодавця допустимість доказів характеризується однією умовою – їх отриманням у порядку, визначеному кримінальним процесуальним законом. Так, ч. 1 ст. 86 КПК України закріплює, що доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом [1]. Водночас, у доктрині кримінального процесу прийнято характеризувати допустимість доказів більш широко за рахунок виокремлення трьох умов цієї їх процесуальної властивості: 1) належного процесуального джерела; 2) належного суб'єкта отримання; 3) дотримання порядку отримання доказів.

Натомість, недопустимість доказів пов'язана зі встановленням суб'єктом доказування допущення під час отримання доказів істотних порушень конвенційних прав та свобод людини, а також інших істотних порушень норм кримінального процесуального закону. Так, ч. 1 ст. 87 КПК України передбачає, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. При

цьому, з огляду на вимоги ч. 2 цієї статті, суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння: 1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; 2) отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження; 3) порушення права особи на захист; 4) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права; 5) порушення права на перехресний допит [1]. Коло інших істотних порушень норм кримінального процесуального закону, які призводять до недопустимості доказів, визначається законодавцем у ч. 3 ст. 87 КПК України, згідно з якою недопустимими є також докази, що були отримані: 1) з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні; 2) після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень; 3) під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у зв'язку з недопущенням адвоката до цієї слідчої (розшукової) дії. Факт недопущення до участі в обшуку адвокат зобов'язаний довести в суді під час судового провадження; 4) під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання [1].

Достовірність доказів є процесуальною властивістю доказів, що характеризує їх зміст із точки зору відповідності об'єктивній дійсності. Хоча вона є індивідуальною процесуальною властивістю, притаманною кожному доказу, вона може встановлюватися за допомогою сукупності доказів, що стосуються конкретної обставини, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні. Достовірності

доказів притаманна низка особливостей, до узагальнення яких звертається Г.Р. Крет, яка до їх числа відносить «такі: 1) оцінка доказів з точки зору їх достовірності здійснюється шляхом співставлення змісту кожного з них зі змістом інших доказів; 2) встановлення достовірності можливе стосовно як одного доказу, так і їх системи, що стосується конкретної обставини, яка підлягає доказуванню; 3) оцінка достовірності доказів значною мірою залежить від того, до якого виду доказів вони належать за критерієм відношення джерела відомостей про доказуваний факт до самого цього факту – прямих або непрямих» [10, с. 301-302].

Достатність доказів та їх взаємозв'язок є їх системною процесуальною властивістю, яка притаманна системі доказів, наявній на момент ухвалення відповідного процесуального рішення. Як вказують В.М. Зінченко та С.О. Ковальчук, «достатність доказів є їх системною процесуальною властивістю, яка відображає наявність сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та встановлюється на основі внутрішнього переконання суб'єкта доказування, що ґрунтується на всебічному, повному та неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, на конкретний момент кримінального провадження з метою ухвалення відповідного процесуального рішення» [11, с. 226]. Поряд із достатністю суб'єктом доказування повинен встановлюватися наявність їх взаємозв'язку, необхідного для ухвалення відповідного процесуального рішення: підтвердження одних доказів за допомогою інших, узгодженість доказів, відсутність суперечностей між ними тощо.

Висновки. Процесуальними властивостями доказів є належність, допустимість, достовірність (індивідуальні властивості кожного доказу), достатність і взаємозв'язок (системна властивість, притаманна сукупності доказів). Виокремлення наведених процесуальних властивостей, закріплених законодавцем у ч. 1 ст. 94 КПК України, є достатнім для забезпечення вичерпної характеристики доказів з точки зору придатності використання у кримінальному провадженні для ухвалення відповідних процесуальних рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: навчальний посібник. К.: Ваїте, 2014. 280 с.
3. Сергеева Д.Б. Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 80-87.
4. Шепітько І.І. Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2018. 269 с.
5. Ланцедова Ю.О., Виноградов А.К. Можливості уточнення властивостей доказів та підстав юридичної відповідальності слідчого чи інших суб'єктів владних повноважень за порушення порядку їх отримання в антикримінальному судочинстві. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 101-112.
6. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Х.: Юрайт, 2017. 408 с.
7. Кириченко С.А., Ланцедова Ю.О., Ткач Ю.Д., Тунтула О.С. Сутність і класифікація антикримінальних доказів та їх особистісних і речових джерел: навчальний посібник. Миколаїв: Видавництво Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2009. 384 с.
8. Берназ В.Д. Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 11-21.
9. Ковальчук С.О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2017. 618 с.
10. Крет Г.Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Калуш: Петраш К.Т., 2020. 452 с.
11. Зінченко В.М., Ковальчук С.О. Достатність доказів у кримінальному провадженні: монографія. Івано-Франківськ: Голіней О.М., 2022. 272 с.